

Көшедегі әлімжеттіктің алдын алу

ЖАРИЯЛАНДЫ 13.05.2025	ТІРЕК СӨЗДЕР legal mechanisms, legal responsibility., physical aggression, prevention, psychological pressure, psychological righteousness, social issue, social relations, street bullying, threats, әлеуметтік проблема, көшедегі әлімжеттік, қоғамдық қатынастар, қорқыту, құқықтық жауапкершілік, құқықтық құралдар, общественные отношения, правовая ответственность, правовые механизмы, превенция, профилактика, психологическая правильность, психологическое давление, психологиялық дұрыстық, психологиялық қысым, социальная проблема, угрозы, уличное хулиганство, физикалық әлімжеттік, физическое насилие	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/179238/
---------------------------------	---	---

Искаков Еркебұлан

Ғылыми жетекші: Ф.ғ.к қауымдастырылған профессор **Тулекова Гулжан Хажмуратовна**

АНДАТПА: Бұл мақалада қазіргі қоғамда жиі кездесетін әлеуметтік мәселелердің бірі — көшедегі әлімжеттік (буллинг, қоқан-лоқы көрсету, күш қолдану) талданады. Көшедегі әлімжеттік – көбінесе жасөспірімдер мен жастар арасында кездесетін, дене күші, психологиялық қысым арқылы өз үстемдігін көрсету әрекеті. Мақалада көшедегі әлімжеттіктің себептері, түрлері, оның жеке тұлға мен қоғамға тигізетін зиянды әсерлері, сондай-ақ оны алдын алу жолдары қарастырылады. Автор құқықтық, психологиялық және әлеуметтік тұрғыдан мәселеге кешенді талдау жасап, практикалық ұсыныстар ұсынады.

Тірек сөз: көшедегі әлімжеттік, қорқыту, психологиялық қысым, физикалық әлімжеттік, әлеуметтік проблема, құқықтық жауапкершілік, психологиялық дұрыстық, превенция, қоғамдық қатынастар, құқықтық құралдар

«ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ УЛИЧНОГО ХУЛИГАНСТВА»

Аннотация: В данной статье рассматривается одна из актуальных социальных проблем современного общества — уличное хулиганство и проявления агрессии среди

молодежи. Уличный буллинг включает в себя насилие, угрозы, физическое и психологическое давление, и чаще всего проявляется среди подростков. В статье анализируются причины и формы уличной агрессии, ее влияние на личность и общество, а также предлагаются комплексные меры по ее профилактике с юридической, социальной и психологической точек зрения.

Ключевые слова: уличное хулиганство, угрозы, психологическое давление, физическое насилие, социальная проблема, правовая ответственность, психологическая правильность, профилактика, общественные отношения, правовые механизмы.

«PREVENTION OF STREET BULLYING»

Annotation: This article explores one of the pressing social issues of modern society — street bullying and aggression. Street bullying often occurs among adolescents and youth and involves physical violence, threats, and psychological pressure. The paper analyzes the causes and types of street bullying, its impact on individuals and society, and proposes comprehensive prevention measures from legal, social, and psychological perspectives.

Keywords: street bullying, threats, psychological pressure, physical aggression, social issue, legal responsibility, psychological righteousness, prevention, social relations, legal mechanisms.

Кіріспе

Қазіргі заманда көшедегі әлімжеттік күнделікті өмірдің бір бөлігіне айналып бара жатқандай. Бұл – қоғам үшін өте қауіпті құбылыс. Әсіресе, жасөспірімдер арасында күш қолдану, қорқыту, топпен әлсізге қысым көрсету оқиғалары жиілеп келеді. Мұндай жағдайлар тек физикалық ғана емес, психологиялық және моральдық зардаптарға да алып келеді. Әлімжеттік – тек құқықбұзушылық емес, бұл – қоғамдағы мәдениет, тәрбие мен тәрбиеленушілердің жауапкершілік деңгейінің көрінісі.

Көшедегі әлімжеттіктің түрлері мен белгілері

Мұндай әрекеттер көбінесе топтық сипатта болады және әлсіз, қорғансыз адамдарды нысанаға алады. Бұл жағдайда жәбірленуші өзін жалғыз, қорғансыз сезінеді және психологиялық күйзеліске ұшырайды.

Көшедегі әлімжеттіктің себептері

1. Әлімжеттіктің түрлері

Көшедегі әлімжеттікті бірнеше түрге бөлуге болады. Әр түрдің өзіне тән ерекшеліктері мен адамдарға әсер ету жолдары бар. Оларды түсіну, әлімжеттіктің алдын алу үшін маңызды. Әлімжеттіктің негізгі түрлері:

- Физикалық әлімжеттік: Бұл әлімжеттіктің ең анық көрінісі болып табылады. Ол

адамның денесіне физикалық әсер ету арқылы жүзеге асырылады. Мысалы, ұру, тебу, тартып алу, дене жарақаттарын салу сияқты әрекеттер физикалық әлімжеттікке жатады. Әлеуметтік ортада осындай әрекеттер адамның психологиялық және физикалық денсаулығына айтарлықтай зиян келтіруі мүмкін.

- Психологиялық әлімжеттік: Бұл әлімжеттіктің түрі адамның психологиясына, эмоцияларына әсер ету арқылы жүзеге асады. Мұнда қорқыту, қорлау, мінез-құлықты төмендету, көңіл-күйін бұзу сияқты әрекеттер орын алады. Психологиялық әлімжеттік кейде физикалық әлімжеттіктен де ауыр болуы мүмкін, себебі адамның ішкі күйіне ұзақ уақыт әсер етуі мүмкін.
- Әлеуметтік әлімжеттік: Әлеуметтік әлімжеттік адамның әлеуметтік мәртебесін, абыройын және қоғамдағы орнын төмендетуге бағытталған әрекеттерді қамтиды. Бұл әлімжеттіктің түрі жеке тұлғаны қоғамнан шеттетуге, оны көпшіліктің алдында кемсітуді көздейді. Мысалы, әлеуметтік топтар арасында кіші топтардың үлкен топтарға қарсы қысым көрсетуі немесе жеке тұлғаға қатысты әлеуметтік изоляция жасау әлеуметтік әлімжеттіктің бір түрі болып табылады.

2. Әлімжеттіктің белгілері

Әлімжеттіктің белгілері әртүрлі болуы мүмкін, бірақ олар әлімжеттіктің орын алып жатқанын түсінуге мүмкіндік береді. Әлімжеттіктің белгілері физикалық, психологиялық және әлеуметтік тұрғыда болуы мүмкін.

- Физикалық белгілер:
 - Денедің жарақаттар, соққылар, көгерулер.
 - Әр түрлі дене бөліктерінде ауырсыну.
 - Қолайсыздық сезімі және денсаулық мәселелерінің пайда болуы.
- Психологиялық белгілер:
 - Стресс, депрессия және үрей сезімі.
 - Адамның өзін төмен сезінуі, өзін-өзі бағалауының төмендеуі.
 - Үнемі қорқыту сезімі және адамдармен қарым-қатынастан бас тарту.
- Әлеуметтік белгілер:
 - Адамның әлеуметтік ортадан оқшаулануы.
 - Жеке тұлғаның топтық қарым-қатынастардан шеттетіліп, қоғамнан жырақта қалуы.
 - Ұжымда немесе қоғамда оның жағдайы мен абыройының төмендеуі.

Көшедегі әлімжеттіктің тууына түрлі факторлар әсер етеді:

1. Отбасылық жағдай: Отбасында махаббат пен қолдаудың болмауы, ата-аналардың қадағалауының әлсіздігі.
2. Қоғамдық орта: Айналадағы достар, көрші балалар, ауладағы үлкендердің үлгісі.
3. Білім беру мекемелерінің тәрбиелік функциясының әлсіреуі: Мұғалімдер мен мектеп әкімшілігінің немқұрайлығы.
4. Интернет пен әлеуметтік желілер: Көбінесе зорлық-зомбылықты насихаттайтын бейнелер әсер етеді.
5. Құқықтық сауаттың төмендігі: Балалардың өз құқықтары мен өзгенің құқықтарын білмеуі.

Көшедегі әлімжеттіктің салдары

Көшедегі әлімжеттік тек жәбірленушіге ғана емес, бүкіл қоғамға әсер етеді:

- Жәбірленушіге: Өз-өзіне сенім жоғалту, депрессия, әлеуметтік фобия, оқу үлгерімінің төмендеуі, тіпті суицидке дейін баруы мүмкін.
- Қоғамға: Заң бұзушылықтардың өсуі, қоғамда агрессия мен зорлық-зомбылықтың қалыпты құбылыс ретінде қабылдануы.
- Бұзақыға: Құқықтық жауапкершілікке тартылу, қылмыстық ортаға тартылу.

Көшедегі әлімжеттіктің алдын алу жолдары

Кешенді түрде төмендегі шараларды жүзеге асыру қажет:

1. Отбасы деңгейінде:
 - Балаларға дұрыс тәрбие беру;
 - Ашық қарым-қатынас орнату;
 - Баланың мінез-құлқына тұрақты бақылау жасау.
2. Мектеп және колледж деңгейінде:
 - Әлеуметтік-психологиялық қызмет жұмысын күшейту;
 - Әлімжеттікке қарсы тренингтер, семинарлар ұйымдастыру;
 - Оқушылар арасында өзін-өзі басқару жүйесін енгізу.

3. Мемлекеттік деңгейде:

- Заңнаманы жетілдіру;
- Қоғамдық орындарда бейнебақылау жүйесін кеңейту;
- Қоғамдық тәртіпті сақтау қызметін күшейту;
- Жасөспірімдермен жұмыс істейтін инспекторлар мен психологтарды көбейту.

4. Қоғамдық ұйымдар мен БАҚ рөлі:

- Жасөспірімдерге арналған пайдалы контент жасау;
- Көшедегі әлімжеттікке қарсы ақпараттық науқандар өткізу;
- Ерекше мұқтаж топтармен жұмыс жүргізу.

Қорытынды

Көшедегі әлімжеттік – бұл тек жеке адамдар арасындағы жанжал емес, қоғамның моральдық және мәдени деңгейін айқындайтын күрделі әлеуметтік құбылыс. Онымен күрес тек қана жазалау шараларымен шектелмеуі тиіс. Оның алдын алу — бүкіл қоғамның, әрбір ата-ананың, мұғалімнің, құқық қорғау органдары мен бұқаралық ақпарат құралдарының бірлескен еңбегінің нәтижесінде ғана жүзеге аспақ. Біз әрбір баланың қауіпсіз және бақытты өмір сүруіне жағдай жасауымыз қажет.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.